

PHÁT TRIỂN KHẢ NĂNG QUAN SÁT CHO TRẺ MẪU GIÁO THÔNG QUA TRÒ CHƠI HỌC TẬP TRONG HOẠT ĐỘNG KHÁM PHÁ MÔI TRƯỜNG XUNG QUANH

NGUYỄN THỊ TRIỀU TIÊN (*)

TÓM TẮT

Quan sát là một trong những thuộc tính tâm lý quan trọng của nhân cách, việc phát hiện, bồi dưỡng năng lực quan sát có ý nghĩa quan trọng đối với sự phát triển toàn diện của con người, nhất là đối với trẻ em. Trò chơi học tập trong hoạt động khám phá môi trường xung quanh không chỉ giúp trẻ phát triển khả năng tư duy, khả năng chú ý; ghi nhớ và so sánh... mà đặc biệt còn giúp trẻ phát triển khả năng quan sát. Xuất phát từ điều đó, chúng tôi đã thiết kế các trò chơi học tập trong hoạt động khám phá môi trường xung quanh nhằm phát triển khả năng quan sát cho trẻ mẫu giáo 5 - 6 tuổi theo năm dạng: Trò chơi dạng so sánh; trò chơi dạng giấu tìm; trò chơi dạng đóng vai; trò chơi dạng đoán; trò chơi dạng thiếu thừa. Qua thực nghiệm chúng tôi thấy trẻ rất hứng thú và mức độ phát triển khả năng quan sát của trẻ được tăng lên đáng kể.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Khả năng quan sát là một trong những thuộc tính tâm lý quan trọng của nhân cách, là hình thức cao nhất của tri giác và là con đường chủ yếu để con người học tập, lao động và nhận thức thế giới (Đỗ Thị Minh Liên, 2007). Quan sát là quá trình tri giác các sự vật hiện tượng của hiện thực khách quan một cách có mục đích, có tổ chức, có kế hoạch phản ánh nhanh chóng và chính xác

những điểm quan trọng, chủ yếu của sự vật hiện tượng. Phần lớn thông tin con người có được là nhờ quan sát (Nguyễn Thị Hòa, 2007). Quan sát là một trong những nhiệm vụ quan trọng nhất của giáo dục nhận thức, do đó việc phát hiện, bồi dưỡng năng lực quan sát có ý nghĩa quan trọng đối với sự phát triển toàn diện của con người, nhất là đối với trẻ em.

Đối với trẻ em lứa tuổi mầm non, trẻ “học mà chơi, chơi mà học”, chơi chính là cuộc sống của trẻ. Nhà tâm lý học Thụy Sĩ - G. Piagie coi trò chơi là một trong những hoạt động trí tuệ, là một nhân tố quan trọng đối với sự phát triển trí tuệ của trẻ (Ngô Công Hoàn, 1996). Nhà giáo dục học Nga K.D Usinxki cũng đã nhận định: “Nếu việc dạy học hướng tới sự phát triển trí tuệ của trẻ thì trước hết nó cần phải rèn luyện cho trẻ năng lực quan sát” (Phùng Thị Tường, 2011). Trò chơi học tập trong hoạt động khám phá môi trường xung quanh không chỉ giúp trẻ phát triển khả năng tư duy, khả năng chú ý; ghi nhớ và so sánh... mà đặc biệt còn giúp trẻ phát triển khả năng quan sát. Khả năng này không chỉ giúp trẻ tiến bộ trong khi hình thành và củng cố các biểu tượng các sự vật hiện tượng xung quanh mà còn biết ứng biến linh hoạt, nhanh nhạy trong sinh hoạt và trong cuộc sống. Trò chơi học tập trong hoạt động khám phá môi trường xung quanh vừa là phương tiện vừa là đối tượng tạo ra nhiều

(*) Giảng viên. Trường Đại học Sư phạm – Đại học Đà Nẵng.

cơ hội kích thích trẻ suy nghĩ, tìm tòi và quan sát.

2. CÁC CĂN CỨ THIẾT KẾ TRÒ CHƠI HỌC TẬP NHẪM PHÁT TRIỂN KHẢ NĂNG QUAN SÁT CHO TRẺ

2.1. Quy trình thiết kế trò chơi học tập nhằm phát triển khả năng quan sát cho trẻ

Theo tác giả Đỗ Thị Minh Liên thì quy trình thiết kế trò chơi học tập gồm 6 bước sau:

Bước 1. Xác định nhiệm vụ nhận thức.

Bước 2. Lựa chọn hành động chơi.

Bước 3. Xác định luật chơi.

Bước 4. Đặt tên trò chơi.

Bước 5. Xác định đồ dùng đồ chơi.

Bước 6. Hướng dẫn cách chơi.

2.2. Các loại hành động chơi và một số biểu hiện khả năng quan sát của trẻ

* *Tiêu chí đánh giá:* Để đánh giá mức độ biểu hiện khả năng quan sát của trẻ thông qua trò chơi học tập trong hoạt động khám phá môi trường xung quanh, chúng tôi đã dựa trên các tiêu chí và thang đánh giá như sau:

- *Sự tập trung chú ý:* Trẻ chú ý lắng nghe yêu cầu của giáo viên, tập trung chú ý khi tham gia vào hoạt động.

+ *Mức độ 1:* Trẻ tập trung chú ý cao độ để lắng nghe yêu cầu của giáo viên, hứng thú quan sát từ đầu đến cuối quá trình khảo sát đối tượng (3 điểm).

+ *Mức độ 2:* Trẻ chú ý để lắng nghe yêu cầu của giáo viên, hứng thú quan sát 2/3 khoảng thời gian khảo sát đối tượng (2 điểm).

+ *Mức độ 3:* Trẻ lắng nghe yêu cầu của giáo viên nhưng không thường xuyên, hứng thú quan sát 1/2 thời gian khảo sát đối tượng (1

điểm).

+ *Mức độ 4:* Trẻ thờ ơ, không chú ý lắng nghe và thực hiện yêu cầu của giáo viên (0 điểm).

- *Khả năng sử dụng cách thức quan sát trong khi chơi:* Trẻ chăm chú sử dụng các giác quan để quan sát. Quan sát tổng thể trước, sau đó chủ động hướng tri giác nhìn theo các trình tự nhất định.

+ *Mức độ 1:* Chủ động phối hợp sử dụng hợp lý các giác quan để khảo sát đối tượng và nhận ra, diễn đạt một cách rõ ràng, đầy đủ các dấu hiệu đặc trưng, của đối tượng (4 điểm).

+ *Mức độ 2:* Biết sử dụng nhiều giác quan để khảo sát đối tượng và nhận ra, nói được phần lớn các dấu hiệu đặc trưng, của đối tượng, diễn đạt rõ ràng các dấu hiệu đó (3 điểm).

+ *Mức độ 3:* Sử dụng mắt là chủ yếu để khảo sát đối tượng, chưa sử dụng nhiều giác quan để khảo sát đối tượng và nhận ra, nói được một dấu hiệu đặc trưng, của đối tượng, diễn đạt chưa rõ ràng các dấu hiệu đó (1 điểm).

+ *Mức độ 4:* Chỉ sử dụng mắt để khảo sát đối tượng và không nhận ra, nói được một dấu hiệu đặc trưng nào của đối tượng (0 điểm).

- *Tốc độ và thời gian thực hiện nhiệm vụ quan sát trong khi chơi:* Tùy vào từng trò chơi mà giáo viên đưa ra yêu cầu thời gian hoàn thành nhiệm vụ.

+ *Mức độ 1:* Trẻ độc lập thực hiện nhiệm vụ quan sát với tốc độ nhanh ngay khi giáo viên giao nhiệm vụ và có khả năng vận dụng vào các tình huống đa dạng (3 điểm).

+ *Mức độ 2:* Trẻ thực hiện nhiệm vụ quan sát với tốc độ vừa phải trên cơ sở có sự gợi ý của cô và bạn (2 điểm).

+ *Mức độ 3:* Trẻ thực hiện nhiệm vụ quan sát

với tốc độ chậm trên cơ sở có sự giúp đỡ của cô và các bạn (1 điểm).

+ Mức độ 4: Trẻ không thực hiện được nhiệm vụ quan sát ngay cả khi có sự giúp đỡ và gợi ý của cô và bạn (0 điểm).

* *Thang đánh giá:* Dựa vào số điểm trẻ đạt được ở 3 tiêu chí nêu trên, chúng tôi xây dựng thang đánh giá khả năng quan sát của trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi trong hoạt động khám phá môi trường xung quanh theo 4 mức độ sau đây:

- Tốt: Trẻ đạt được từ 9 – 10 điểm.
- Khá: Trẻ đạt được từ 7 – 8 điểm.
- Trung bình: Trẻ đạt được từ 5 – 6 điểm.
- Yếu: Trẻ đạt được < 5 điểm.

Các loại hành động chơi nhằm giúp trẻ phát triển khả năng quan sát thông qua trò chơi học tập trong hoạt động khám phá môi trường xung quanh bao gồm: *hành động so sánh; hành động giấu tìm; hành động đóng vai; hành động đổ đoán; hành động làm thiếu, thừa.*

3. THIẾT KẾ MỘT SỐ TRÒ CHƠI NHẪM PHÁT TRIỂN KHẢ NĂNG QUAN SÁT CHO TRẺ

Để phát triển khả năng quan sát cho trẻ thông qua trò chơi học tập trong hoạt động khám phá môi trường xung quanh, chúng tôi thiết kế 5 dạng trò chơi sau:

3.1. Trò chơi dạng so sánh (Game about comparing)

Tên trò chơi: Tìm bức tranh giả

Mục đích: Phát triển khả năng quan sát cho trẻ, rèn trí nhớ và củng cố về đặc điểm các con vật, cây cối.

Cách chơi: chia lớp thành 4 đội, mỗi đội 2 bức tranh và nhiệm vụ của mỗi đội là quan sát và so sánh những con vật, thực vật trong 2 bức tranh với những con vật, thực vật đã

học, dùng bút khoanh tròn những con vật, thực vật không hợp lý. Sau đó đoán xem bức tranh nào thật, bức tranh nào giả. *Mô tả bức tranh:* 2 bức tranh (giống nhau) vẽ một trang trại có các con vật, 1 bức với các chi tiết không hợp lý: vịt đứng trên cây rơm gáy, gà bơi dưới nước, mèo ăn cà rốt, thỏ ăn cá, gà 3 chân, bò đẻ trứng... Hoặc 2 bức tranh vẽ khu vườn, 1 bức có các chi tiết không đúng bí đỏ ra quả trên cây cao, dưa mọc thành dây dưới đất, hoa lan mọc dưới ruộng...

3.2. Trò chơi dạng đổ đoán (Game about mathematical puzzle)

Tên trò chơi: Nhìn bóng đoán tên con vật

Mục đích: Phát triển khả năng quan sát cho trẻ, rèn trí nhớ và ôn, củng cố về đặc điểm các con vật.

Cách chơi: chia lớp thành 2 đội, cô lần lượt cho trẻ xem bóng đen của các con vật, trẻ phải nói được đó là con gì, sau khi trẻ trả lời cô cho trẻ xem tranh ảnh thật để kiểm tra kết quả

Luật chơi: đội nào trả lời được nhiều con vật hơn sẽ chiến thắng.

3.3. Trò chơi dạng đóng vai (Game about acting)

Tên trò chơi: Chọn nghề

Mục đích: Giúp trẻ phát triển khả năng quan sát bên cạnh đó giúp trẻ ôn và củng cố lại đặc điểm, tính chất của từng nghề mà bé đã học.

Cách chơi: chia lớp thành hai đội, cô có bức tranh vẽ người (bộ đội, công an, bác sĩ, thợ xây, thợ may, nông dân) vẽ dụng cụ của nghề nghiệp (cái cày, ống nghe, súng, kim chỉ...) và nơi làm việc của các nghề (bệnh viện, ruộng, xưởng máy may, công trình, đường phố...) cô cho trẻ dùng bút chì nối những chi tiết trên tạo thành 1 nghề hoàn chỉnh (nông dân + cái cày + ruộng).

Luật chơi: đội nào nhanh hơn, nói đúng nhiều hơn sẽ chiến thắng.

(Thay vì dùng bút nổi có thể dùng những thẻ lô tô rời để xếp kề nhau).

3.4. Trò chơi dạng thiếu thừa (Game about lack and spare)

Tên trò chơi: Bạn nào giỏi

Mục đích: giúp trẻ phát triển khả năng quan sát tìm ra các quy luật sắp xếp trong toán học.

Hình 1: Trò chơi dạng thiếu thừa

3.5. Trò chơi dạng giấu tìm (Game about hiding and finding)

Tên trò chơi: Hoa nào biến mất

Mục đích: Giúp trẻ củng cố biểu tượng về các loài hoa và phát triển khả năng quan sát và ghi nhớ cho trẻ

Chuẩn bị: Các loài hoa khác nhau

Cách chơi: Trẻ quan sát và ghi nhớ trên bàn cô đặt gồm những hoa gì. Sau đó cả lớp sẽ làm động tác trời tối – đi ngủ. Cô cất một vài hoa và khi trẻ mở mắt ra trẻ trả lời là cô giấu đi hoa gì. Trẻ chọn hoa giống hoa cô đã cất. Sau đó cô sẽ đưa hoa ra và kiểm tra xem trẻ trả lời đúng chưa.

Chuẩn bị: Cô chuẩn bị cho mỗi trẻ các tranh so hình (xem Hình 1).

Cách chơi: Mỗi trẻ đều được nhận các tranh so hình, nhiệm vụ của trẻ là quan sát tìm ra quy luật sắp xếp và điền vào chỗ trống. Trẻ tự làm không được nhìn bạn khác.

Luật chơi: Trẻ tự làm không được nhìn bạn khác.

Luật chơi: Trẻ không được mở mắt khi cô giấu hình.

4. KẾT QUẢ THỰC NGHIỆM

Chúng tôi chọn 50 trẻ tại hai trường: Trường Mầm non 20/10 và Trường Mầm non 19/5 thuộc phường Hải Châu 1, Thành phố Đà Nẵng để làm thực nghiệm kiểm chứng cách thức thiết kế trò chơi học tập trong hoạt động khám phá môi trường xung quanh nhằm phát triển khả năng quan sát cho trẻ mẫu giáo 5 - 6 tuổi mà chúng tôi đã xây dựng. Kết quả như sau:

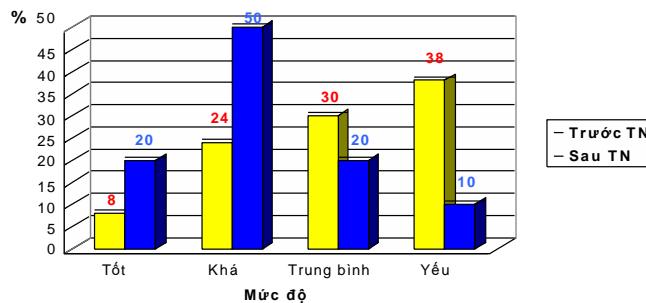
4.1. Hứng thú của trẻ đối với quá trình tham gia vào trò chơi

Thời gian	Mức độ (%)			
	Cao	Khá cao	Trung bình	Thấp
Quá trình thực nghiệm	72	24.4	3.6	0

Trong quá trình quan sát trẻ tham gia vào trò chơi, chúng tôi nhận thấy rằng đa số trẻ đều đã tích cực suy nghĩ và hành động trong suốt quá trình tham gia vào trò chơi, trẻ tham gia vào các trò chơi đều tỏ ra vui vẻ, hào hứng, phấn khởi, luôn cố gắng để hoàn thành tốt nhiệm vụ chơi và thích kéo dài thời gian tham gia vào hoạt động đó.

4.2. Kết quả so sánh mức độ phát triển khả năng quan sát của trẻ nhóm thực

Mức độ	Tốt		Khá		Trung bình		Yếu		\bar{X}	S
	SL	%	SL	%	SL	%	SL	%		
Nhóm										
Trước TN	4	8	12	24	15	30	19	38	5,58	1,76
Sau TN	10	20	25	50	10	20	5	10	7,08	1,62

Biểu đồ trên cho thấy: Kết quả phát triển khả năng quan sát của trẻ thông qua trò chơi học tập trong hoạt động khám phá môi trường xung quanh sau khi tiến hành thực nghiệm có sự thay đổi đáng kể.

5. KẾT LUẬN

Dựa trên cơ sở lý luận và thực tiễn phát triển khả năng quan sát của trẻ thông qua trò chơi học tập trong hoạt động khám phá trò chơi học tập, chúng tôi thiết kế được các trò chơi học tập cho trẻ 5 - 6 tuổi theo 5 dạng: Trò chơi dạng so sánh; Trò chơi dạng giấu và tìm; Trò chơi dạng đóng vai; Trò chơi dạng đoán và Trò chơi dạng thiếu thừa.

nhịệm trước thực nghiệm và sau thực nghiệm

Chúng tôi tiến hành cho 50 trẻ chơi các trò chơi của giáo viên tại các lớp thiết kế và các trò chơi đã thiết kế. Kết quả cụ thể như sau:

Những trò chơi học tập được thiết kế theo đúng quy trình thiết kế một trò chơi học tập cụ thể, phù hợp với đặc điểm phát triển của trẻ và phù hợp với điều kiện thực tiễn ở trường mầm non. Cách thức thiết kế được triển khai theo đúng cấu trúc của trò chơi học tập. Việc thiết kế trò chơi học tập đã góp phần tạo ra sự mới mẻ, làm phong phú thêm nguồn trò chơi học tập nhằm phát triển khả năng quan sát cho trẻ mẫu giáo 5 - 6 tuổi. Kết quả thực nghiệm về khả năng hứng thú và mức độ phát triển khả năng quan sát của trẻ thông qua trò chơi học tập trong hoạt động khám phá trò chơi học tập đã cho thấy những trò chơi học tập đã thiết kế nhằm phát

triển khả năng quan sát cho trẻ mẫu giáo 4 - 5 tuổi có tính khả thi. Việc thiết kế trò chơi học tập trong hoạt động khám phá môi trường xung quanh có ý nghĩa to lớn trong việc giúp trẻ phát triển khả năng quan sát. Đặc biệt là đối với trẻ mẫu giáo khả năng quan sát lại càng cần thiết và cần được phát triển để làm tiền đề cho các môn học khác ở bậc Tiểu học và các bậc học tiếp theo.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Thị Bích (2008), *Tâm lý học nhân cách*, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội.
2. Nguyễn Thị Hòa (2007), *Phát huy tính tích cực nhận thức của trẻ mẫu giáo 5 - 6 tuổi trong trò chơi học tập*, Nxb. Giáo dục.
3. Ngô Công Hoàn (1996), *Tâm lý học và giáo dục học*, Nxb. Hà Nội.
4. Đỗ Thị Minh Liên (2007), *Sử dụng trò chơi học tập nhằm hình thành các biểu tượng toán học sơ đẳng cho trẻ mẫu giáo*, Nxb. Giáo dục.

5. Phùng Thị Tường (2011), *Hoạt động và trò chơi luyện giác quan cho trẻ mầm non*, Nxb. Giáo dục.

ABSTRACT

Observation is one of the important psychological attributes of personality, detecting, observing and improving observational capabilities plays an important play in the comprehensive development of human beings, especially for children. Learning Games in activities to discover surroundings not only help children develop thinking skills, ability to pay attention; remember and compare... but also especially help children develop the ability to observe. Thence, I've designed the learning games in activities to explore surroundings to develop visibility for preschoolers under 5 forms: comparison game, hide and find game; Casting game; puzzle game; lack redundant game. After trial, we find that children are excited and developmental level of the children's visibility is significantly increased.